

VỀ BỒI DƯỠNG NĂNG LỰC DẠY HỌC CHO HỌC VIÊN SƯ PHẠM QUÂN SỰ HIỆN NAY

LÃ HỒNG PHƯƠNG^(*)

Từ nhiều năm nay, cùng với việc đổi mới giáo dục nói chung, việc đổi mới phương pháp giảng dạy là một hoạt động được đẩy mạnh trong toàn ngành. Thực tế, Bộ Giáo dục và Đào tạo đã chọn “Đổi mới phương pháp giảng dạy” như là một giải pháp ưu tiên trong quá trình đổi mới từng bước các lĩnh vực khác. Chọn đổi mới phương pháp dạy học là nhằm vào hệ thống giáo viên – nhân tố quyết định và là trung tâm của quá trình dạy học bao gồm Thầy – Trò. Sự thay đổi cần thiết nên bắt đầu từ các nhà trường sư phạm.

Cụ thể, đối với quá trình đào tạo đội ngũ giáo viên của các nhà trường yêu cầu toàn diện hơn, người thầy phải có trình độ năng lực nghề nghiệp đạt tầm cao mới đủ khả năng giải quyết các nội dung của nhà trường hiện đại và của nền kinh tế tri thức. Trước đây, giáo viên thường được quan niệm là những người “thông kim bác cổ”, người hiểu rõ tri thức nhất. Hoạt động dạy học là đơn chiều, những điều thầy dạy là chân lý luôn đúng, bất biến, người thầy “biết mười chỉ dạy một”. Người học thụ động, ỷ lại chờ đợi thầy sẽ mang lại kiến thức cho mình. Và người giáo viên chỉ cần được trang bị một số kiến thức chuyên

ngành, kỹ năng sư phạm nhất định đã đủ đảm bảo cho hoạt động nghề dạy học. Nhưng ngày nay, trước những yêu cầu mới đòi hỏi người thầy phải có năng lực tổng hợp, khái quát hoá cao, cùng hệ thống phẩm chất đạo đức và hệ thống giá trị tương ứng với yêu cầu của nghề nghiệp sư phạm.

Điều này xuất phát từ đặc điểm hoạt động dạy học là một hoạt động đặc thù, lao động sư phạm luôn đòi hỏi người thầy năng lực sáng tạo trong từng nội dung, phương pháp dạy học của mình. Nên giáo viên cần được bồi dưỡng năng lực dạy học thường xuyên chứ không dừng lại ở việc tiếp nhận các kiến thức, kỹ năng nhất định, người thầy phải biết dạy “cách học”, “cách sáng tạo” để người học đạt được kết quả tối ưu. Đây là vấn đề then chốt đang đặt ra cho quá trình đào tạo của các nhà trường sư phạm nói chung và nhà trường sư phạm quân sự nói riêng.

Tại các nhà trường quân sự, hoạt động của lực lượng giáo viên là một trong những nhân tố quan trọng góp phần quyết định chất lượng giáo dục -

^(*) Học viện Chính trị, Bộ Quốc phòng.

đào tạo, bồi dưỡng đội ngũ sĩ quan, đội ngũ giáo viên cho quân đội nhằm đáp ứng được yêu cầu xây dựng quân đội “cách mạng, chính quy, tinh nhuệ, từng bước hiện đại”. Trong đó công tác đào tạo, bồi dưỡng đội ngũ giáo viên khoa học xã hội và nhân văn quân sự cũng đã đạt những kết quả tốt, đáp ứng được mục tiêu yêu cầu đào tạo. Tuy nhiên, qua khảo sát thực tế chúng tôi thấy rằng, việc bồi dưỡng năng lực dạy học cho đối tượng này vẫn thể hiện một số hạn chế, bất cập nhất định. Đó là ở một bộ phận học viên sư phạm quân sự, giáo viên mới ra trường còn tỏ ra lúng túng, phương pháp, kỹ năng dạy học - huấn luyện còn chưa thành thạo, thiếu sáng tạo trong tổ chức hoạt động thực tiễn dạy học, chuyên môn nghiệp vụ chưa cao, khả năng truyền tải nội dung dạy học thiếu khoa học, chưa biết vận dụng tổng hợp các phương pháp dạy học, năng lực hướng dẫn người học tự tìm tòi, khám phá tri thức còn hạn chế. Chính vì vậy, vấn đề quan trọng, cấp thiết hiện nay đang đặt ra là phải tăng cường bồi dưỡng năng lực dạy học cho học viên sư phạm quân sự nhằm xây dựng được đội ngũ giáo viên các nhà trường quân đội đạt chuẩn chất lượng và có trình độ giảng dạy cao phục vụ cho sự nghiệp giáo dục quân sự hiện nay.

1. Đặc điểm học viên sư phạm quân sự

Học viên sư phạm quân sự là những cán bộ, sĩ quan ở hầu hết các đơn vị, nhà trường trong toàn quân được thi tuyển vào Học viện với mục tiêu trở thành những giáo viên cho các học viện, nhà trường quân sự. Cho nên, thời gian đào tạo để họ trở thành giáo viên khoa học xã hội và nhân văn quân sự là giai đoạn giữ vị trí, ý nghĩa đặc biệt, có tính chất

quyết định sự trưởng thành trong lao động nghề sư phạm quân sự. Giai đoạn này còn giúp người học viên phát triển trình độ chuyên môn nghiệp vụ và nâng cao năng lực dạy học của bản thân. Vì vậy, học viên sư phạm quân sự có một số đặc điểm nổi lên như sau:

Trước hết, mỗi học viên sư phạm quân sự là một cá nhân, nhân cách mang những đặc điểm tâm - sinh lý, kinh nghiệm thực tiễn khác nhau. Nên họ có khát vọng vươn lên với mong muốn khẳng định mình để cống hiến cho nghề nghiệp đã chọn. Bản thân từng người thường xuyên diễn ra sự biến đổi các giá trị xã hội liên quan đến nghề nghiệp sư phạm, điều này đã ảnh hưởng đến sự hình thành xu hướng, động cơ nghề nghiệp cá nhân. Đây là những đặc điểm có ảnh hưởng tới hoạt động bồi dưỡng năng lực dạy học cho học viên sư phạm quân sự.

Thứ hai, hoạt động của học viên sư phạm quân sự có tính phong phú, đa dạng: vừa thực hiện theo mục tiêu hoạt động nhà trường sư phạm, đồng thời phải tuân theo quy định của một tổ chức nhà trường quân sự. Họ phải học tập, rèn luyện, sinh hoạt tập trung theo quy định, chế độ của kỷ luật quân sự, theo kế hoạch thống nhất của Bộ Quốc phòng. Thường xuyên thực hiện nhiệm vụ trực sẵn sàng chiến đấu bảo vệ Tổ quốc nên có sự căng thẳng về trí lực và thể lực. Bên cạnh đó, các hoạt động giáo dục, đào tạo, phát triển năng lực chuyên môn sư phạm, hình thành các giá trị chuẩn mực đạo đức nhà giáo vẫn giữ vai trò chủ đạo; học viên sư phạm quân sự vừa là chủ thể, đồng thời cũng là khách thể của các hoạt động ấy. Vì vậy, hoạt động học tập, rèn luyện của học viên sư

phạm quân sự căng thẳng hơn so với sinh viên các trường đại học sư phạm dân sự. Học viên sư phạm quân sự vừa học kiến thức khoa học chuyên ngành và nghiệp vụ sư phạm của người giáo viên khoa học xã hội nhân văn, vừa phát triển toàn diện năng lực lãnh đạo, chỉ huy của người sĩ quan quân đội nhân dân Việt Nam.

Bên cạnh những đặc điểm thuận lợi, thì học viên sư phạm quân sự cũng có những đặc điểm khó khăn nhất định. Đó là, đa số họ chưa được rèn luyện nhiều về phương pháp, kỹ năng và tác phong của người giáo viên, nhất là việc được bồi dưỡng năng lực dạy học. Đây là những khó khăn trong quá trình đào tạo nói chung và bồi dưỡng năng lực dạy học cho học viên sư phạm quân sự nói riêng.

2. Nội dung bồi dưỡng năng lực dạy học cho học viên sư phạm quân sự

- Về năng lực và năng lực dạy học:

Năng lực được xem xét từ góc độ thuộc tính của nhân cách. Khi nói đến năng lực, người ta hàm chỉ đến khả năng của cá nhân phù hợp với từng ngành nghề trong lĩnh vực hoạt động cụ thể, những khả năng này giúp cho con người hoạt động có hiệu quả và đạt được kết quả cao như mong muốn.

Năng lực dạy học là khả năng thực hiện các hoạt động dạy học với chất lượng cao. Năng lực bộc lộ trong hoạt động và gắn liền với một số kỹ năng tương ứng. Tuy nhiên kỹ năng có tính riêng lẻ, cụ thể còn năng lực có tính tổng hợp khái quát. Kỹ năng đạt mức thành thạo thì thành kỹ xảo, năng lực đạt mức cao được xem là tinh thông nghề nghiệp. Học nghề ở trường sư phạm là học để trở thành người thầy

giáo có năng lực cao trong nghề dạy học để đào tạo thế hệ trẻ theo mục tiêu đã đề ra. Ngày nay do yêu cầu đổi mới trong giáo dục, cần phải hiểu năng lực dạy học một cách toàn diện và đầy đủ. Năng lực ấy bao gồm nhiều mặt, nhiều khía cạnh, đa dạng và phong phú.

Riêng đối với học viên sư phạm quân sự, chúng tôi quan niệm rằng, năng lực đó là tổng hợp đặc điểm tâm lý của cá nhân được thể hiện trong các hoạt động sư phạm quân sự, nhằm đảm bảo cho các hoạt động đó đạt được kết quả cao, phù hợp với mục tiêu đào tạo của nhà trường quân đội.

Năng lực dạy học của học viên sư phạm quân sự là một dạng năng lực nghề nghiệp đặc trưng riêng biệt với nhiều nội dung khác nhau. Chính vì vậy, bồi dưỡng năng lực dạy học cho học viên sư phạm quân sự cần thực hiện thông qua tổ chức quá trình giáo dục, đào tạo để người học lĩnh hội các nội dung cơ bản như: tri thức, kỹ năng dạy học, phương pháp tư duy sáng tạo, hệ giá trị và các phẩm chất nghề nghiệp sư phạm nhằm phát triển năng lực dạy học của bản thân, đáp ứng yêu cầu thực tiễn dạy học của các nhà trường quân đội. Theo chúng tôi bồi dưỡng năng lực dạy học cho học viên sư phạm quân sự cần tập trung vào một số nội dung cơ bản sau:

- Thứ nhất, về tri thức cơ bản và tri thức chuyên ngành. Sự hình thành năng lực dạy học dựa trên nền tảng khả năng am hiểu và nắm vững các tri thức hiểu biết chung, cơ bản của chủ nghĩa Marx - Lenin, tư tưởng Hồ Chí Minh về tự nhiên, về chính trị - xã hội, về quy luật vận động, phát triển của tự nhiên, xã hội và con người; các kiến thức về quân

sự, nhân văn cũng như những kiến thức chuyên sâu chuyên ngành mà học viên học. Đây chính là điều kiện để người học viên sư phạm quân sự hình thành phương pháp tư duy khoa học nhằm giải quyết sáng tạo các nội dung của hoạt động sư phạm quân sự. Tri thức là nội dung hàng đầu cần được bồi dưỡng nhằm hình thành năng lực dạy học cho học viên sư phạm quân sự. Năm vững tri thức, kiến thức ở đây bao gồm cả ba mức độ: biết, hiểu, vận dụng. Trong vận dụng, học viên không chỉ dừng lại ở việc vận dụng kiến thức cũ để hiểu kiến thức mới mà phải biết vận dụng kiến thức đã hiểu vào thực tiễn dạy học. Trong đó đặc biệt chú trọng rèn luyện khả năng lý giải làm sáng tỏ những kiến thức đó cho người khác hiểu.

Thứ hai, về kỹ năng, phương pháp dạy học. Năng lực dạy học chỉ được bộc lộ trong quá trình dạy học, qua các kỹ năng, phương pháp dạy học của người giáo viên. Cần phải tạo điều kiện thuận lợi nhất (tạo tình huống sư phạm; tăng cường dạy học thực hành,...) giúp người học viên có nhiều cơ hội để rèn luyện kỹ năng, kỹ xảo dạy học. Có thể nói kỹ năng dạy học là sự biểu hiện khá rõ nét năng lực dạy học của người học viên sư phạm. Chính vì vậy, nội dung bồi dưỡng cần tập trung vào một số kỹ năng cụ thể như sau:

- Nhóm kỹ năng chuẩn bị bài giảng lên lớp, gồm có các kỹ năng cụ thể như: kỹ năng sử dụng thông tin cho bài giảng; kỹ năng nắm đối tượng người học; kỹ năng dự kiến các tình huống dạy học; kỹ năng thiết kế giáo án dạy học; kỹ năng lựa chọn, sử dụng và chế tạo các đồ dùng dạy học...

- Nhóm kỹ năng tổ chức giờ dạy học

trên lớp, bao gồm: kỹ năng đặt vấn đề vào bài; kỹ năng vận dụng các phương pháp trong dạy học; kỹ năng sử dụng hợp lý các phương tiện, đồ dùng dạy học; kỹ năng trình bày các vấn đề học tập; kỹ năng thiết lập và giữ mối liên hệ ngược trong quá trình dạy học; kỹ năng sử dụng ngôn ngữ, sách, tài liệu học tập; kỹ năng sử dụng bảng, phấn, viết bảng...

- Nhóm kỹ năng chuẩn bị và điều khiển seminar của học viên bao gồm: kỹ năng xây dựng kế hoạch điều khiển seminar; kỹ năng thiết kế các câu hỏi, các tình huống trong seminar; kỹ năng sử dụng nhóm nhỏ trong seminar; kỹ năng điều khiển học viên phát biểu; kỹ năng nêu vấn đề tranh luận...

Thứ ba, hình thành những giá trị nghề nghiệp cốt lõi của học viên sư phạm quân sự trên cơ sở những tiêu chí cơ bản trong hệ giá trị của con người Việt Nam hiện nay như: các giá trị trí tuệ; các giá trị đạo đức; các giá trị kinh tế - chính trị - xã hội; các giá trị thẩm mỹ; các giá trị thể lực.

Để đạt được yêu cầu này, trước hết đòi hỏi người giáo viên nhà trường quân sự tương lai cần hình thành giá trị niềm tin, đó là phải vững vàng trên lập trường quan điểm của chủ nghĩa Marx - Lenin, phương pháp luận khoa học, bản lĩnh người giáo viên để giải quyết các nội dung của quá trình dạy học. Đây là một trong những giá trị chung đồng thời cũng là giá trị cốt lõi nhất của người giáo viên khoa học xã hội và nhân văn quân sự. Nó sẽ quyết định toàn bộ hoạt động cũng như hành vi của người học viên sư phạm quân sự. Mặt khác, sự tôn trọng tri thức khoa học; có tinh thần trách nhiệm cao đối với công việc giảng

dạy; ý thức tự học, tự bồi dưỡng khả năng dạy học; trình độ thích ứng linh hoạt cũng là những giá trị không thể thiếu tạo nên những nét riêng, độc đáo của học viên sư phạm.

Thứ tư, về những chuẩn mực đạo đức nghề dạy học. Ở đây không chỉ là những chuẩn mực đạo đức chung nhất cho tất cả mọi người mà đây là những chuẩn mực đạo đức nghề nghiệp có tính cụ thể của những người trí thức và gắn với sự nghiệp cao cả - “nghề trông người”. Cho nên, người học viên sư phạm quân sự cần được bồi dưỡng những chuẩn mực đạo đức nghề nghiệp cụ thể: yêu nghề, gắn bó với nghề; thái độ công bằng khách quan trong công việc; trách nhiệm cao; giữ gìn phẩm chất danh dự, uy tín của nhà giáo; kỷ luật tự giác; thẳng thắn; kiểm chế, kiên nhẫn; tôn trọng và yêu thương,...

Thứ năm, bồi dưỡng tư duy sư phạm, phát huy khả năng sáng tạo trong dạy học của học viên sư phạm quân sự. Quá trình dạy học ở nhà trường quân sự, việc bồi dưỡng tư duy sư phạm sáng tạo có tác dụng xây dựng và phát triển hệ thống các luận điểm sư phạm để chỉ đạo việc đổi mới quá trình dạy học từ “truyền thụ” sang “hình thành”, từ độc thoại một chiều sang hợp tác thầy - trò. Phương pháp dạy học truyền thống với đặc trưng “truyền đạt - tiếp thu” các kiến thức chuyển thành các phương pháp dạy cho học viên phương pháp tư duy khoa học, phương pháp tự học, tự nghiên cứu, người học có thể tự lĩnh hội tri thức, phát triển bản thân. Tức là người học viên sư phạm quân sự có khả năng tư duy linh hoạt, sáng tạo trong các hoạt động sư phạm của mình để đạt được hiệu quả tối ưu

trong nghề dạy học.

3. Một số biện pháp tăng cường bồi dưỡng năng lực dạy học cho học viên sư phạm quân sự

Quá trình bồi dưỡng năng lực dạy học cho học viên sư phạm quân sự là một quá trình liên tục và có hệ thống. Đây là một hoạt động khó khăn, phức tạp, để đạt hiệu quả cao cần có một số biện pháp như sau:

- Nâng cao nhận thức cho học viên sư phạm quân sự về năng lực dạy học.

- Bồi dưỡng để học viên sư phạm quân sự có động cơ, thái độ đúng đắn nhằm nâng cao ý thức trách nhiệm, thúc đẩy họ tham gia tích cực các hoạt động giáo dục, đào tạo.

- Đổi mới hoạt động bồi dưỡng tri thức chuyên ngành và tri thức nghiệp vụ sư phạm trong quá trình đào tạo nhằm nâng cao năng lực dạy học cho học viên sư phạm quân sự.

- Thực hiện đổi mới chuẩn hoá chương trình, nội dung đào tạo giáo viên khoa học xã hội và nhân văn quân sự theo hướng tăng cường bồi dưỡng năng lực dạy học.

- Đổi mới phương pháp dạy học và tăng cường hiệu quả các hình thức tổ chức dạy học thực hành và thực tập rèn luyện kỹ năng dạy học cho học viên sư phạm quân sự hiện nay. Cụ thể là :

+ Bố trí xứng đáng số tiết cho học phần rèn luyện nghiệp vụ sư phạm và sắp xếp kế hoạch học tập hợp lý.

+ Hướng dẫn học viên tích cực rèn luyện nghiệp vụ sư phạm ở đơn vị hay trong tổ, nhóm.

(xem tiếp trang 24)